

Geopende oren als geschenk van God: De diepgravende troost volgens Psalm 40:7

Hoe diepzinnig is de boodschap van Advent? Zou een goede voorbereiding in de Adventstijd op het Kerstfeest kunnen helpen om dit voor velen zo vervlakte feest wat meer inhoud te geven? De term ‘diepzinnig’ is binnen de kerk beladen. In bepaalde kringen geldt het als een blijk van orthodoxie als men in zijn betoog aankondigt wat (vaak zegt men: een spade) dieper te willen graven. Dat houdt dan doorgaans in dat men zich bezig gaat houden met de zielerorselen van oude schrijvers en hun moderne lezers. Niet zelden leidt dit tot zondebesef en het inzicht als zondig mens volledig afhankelijk te zijn van Gods genade. In hun voorspelbaarheid hebben dit soort exercities echter juist iets oppervlakkigs.

Is het ook mogelijk om meer of andere dingen te horen dan wat we eigenlijk al wisten? Kunnen we ons uit eerbied voor God ook nog door Hem laten verrassen? We hebben in deze tijd van het kerkelijk jaar te maken met een opmerkelijke tegenstrijdigheid. Aan de ene kant bereiden we ons voor op een soort inbraak in ons bestaan: we vieren de komst van God zelf in onze wereld. Aan de andere kant weten we precies wat ons te wachten staat en dreigt heel dit feest van Advent en Kerst niet meer dan een herhaling van zetten te worden en raken mensen zelfs verontrust als afgeweken wordt van de vertrouwde vaste patronen. God breekt dan niet in, maar bevestigt slechts wat we allang wisten. Dat mag niet de bedoeling zijn, want daarmee dreigt God al te zeer te worden ingekaderd in de menselijke ideeën over Hem.

Het is goed om tegen deze achtergrond Psalm 40 te lezen. Die begint met een tamelijk traditioneel danklied tot God omdat Hij het gebed van de psalmist heeft verhoord en hem heeft gered uit grote nood. Daar wordt de belofte aan gekoppeld dat die boodschap over de goede God nu verder zal worden doorgegeven. Na vers 10 verandert de toon van de Psalm echter onverwacht. Opeens geeft de dichter aan dat hij (weer?) in de problemen zit en zich op allerlei manieren voelt aangevallen. De hoop op God wordt opnieuw uitgesproken, maar het is allemaal niet meer zo stellig. De Psalm eindigt zelfs met een haast bange oproep: God, wacht toch niet te lang met uw hulp! Het aan het begin uitgesproken traditionele vertrouwen is aangevochten. Het blijkt allemaal niet meer zo vanzelfsprekend te zijn en door te werken.

Hoe kan in zo’n situatie het oude vertrouwde nieuwe kracht krijgen? Het gaat hier om de relatie tussen God en mens. In de omgang tussen God en mens zijn er doorgaans vaste omgangsvormen, maar die blijken niet altijd te blijven werken. Soms raken ze versleten of zijn ze zo gewoon geworden dat ze slechts herhaald worden zonder dat er nog iets meekomt van het oorspronkelijk zo enerverende contact tussen God en mens. In de Psalm wordt op een dergelijke manier gesproken over de dienst in de tempel: ‘In slachtoffer en spijsoffer hebt Gij geen behagen, brandoffer en zondoffer hebt Gij niet gevraagd’ (vers 6). We kennen dit ook uit de kritiek van sommige profeten (zie bijvoorbeeld de heftige woorden in Jesaja 1). Tussen de twee regels in Psalm 40:6 staat een onverwachte opmerking: ‘maar u groef gánge naar mijn óren’ (vertaling Naardense Bijbel). Men weet vaak geen raad met de verhouding tussen de drie regels in dit vers. In de NBG-vertaling 1951 staat de middelste regel tussen haken. In de NBV is de volgorde gewijzigd en volgt het na de twee regels over de offerdienst. Die vreemde volgorde van die vreemde woorden hebben echter een bijzondere betekenis. Tussen alle offers – als menselijke pogingen om God te bereiken – door zorgt God zelf van zijn kant voor echte communicatie. Dat gaat niet zomaar. God moet diep graven, want de oren van de mensen zijn verstopt.

Ze horen alleen maar wat ze willen horen en ze staan niet meer open voor wat echt nieuw is. Alleen doordat God zelf van zijn kant de relatie nieuw leven inblaast, is er een nieuwe inzet van de mens mogelijk. Dat gebeurt nu ook in de Psalm, want nu blijkt de dichter zich persoonlijk betrokken te voelen: 'Toen zei ik: Zie, ik kom; in de boekrol is over mij geschreven; ik heb lust om uw wil te doen, mijn God, uw wet is in mijn binnenste' (vers 7-8).

Psalm 40 doet hier sterk denken aan een bijzondere tekst in Jesaja 6. Daar beklagt God zich over zijn volk dat niet wil luisteren. Hij neemt drastische maatregelen: om een wending ten goede te bewerkstelligen voert Hij het kwaad eerst tot het uiterste: 'Maak het hart van dit volk vet, maak zijn oren doof en doe zijn ogen dichtkleven, opdat het met zijn ogen niet zie en met zijn oren niet hore en opdat zijn hart niet versta, zodat het zich niet bekere en genezen worde' (Jes. 6:10). Met Psalm 40:7 hopen we dat Hij de oren ook weer opent. Hoe dat kan lezen we in het hoofdstuk dat volgt op Jesaja 6, waarin verteld wordt hoeveel moeite de profeet in naam van God doet om gehoor te vinden bij de koning. Door dikke lagen van argwaan en afweer graaft hij een weg naar het hart van de hoorder in de hoop dat het teken van Immanuël daar een plaats mag krijgen.